

ВУХАНІ ТА ШИРОКОВУХИ: *PLECOTUS* ТА *BARBASTELLA*

Ігор Загороднюк (Інститут зоології НАН України, Київ)

Long-eared and barbastelle bats: *Plecotus* et *Barbastella*. — **Igor Zagorodniuk.** — Brief review of species composition and migration activity of Plecotine bats is given. All species (*Plecotus auritus*, *P. austriacus*, and *Barbastella barbastellus*) are residential or obligatory migrant species. Two of them, namely *P. austriacus* and *B. barbastellus*, are distributed mainly in the south-western part of Ukraine, generally in the carst regions and region of the distribution of the typical nemoral forests. *Plecotus auritus* occurs in the more northern regions in a whole, but it is just vagrant species also. Migrant activity of plecotine bats completely depends from the necessity to search some winter quarters inside summer range.

Загальна характеристика триби

Обсяг групи та її поширення. Триба Plecotini представлена в Україні двома видами вуханя (*Plecotus auritus* та *P. austriacus*)¹ та одним — широковуха (*Barbastella barbastellus*) [Загороднюк 1998]. Вуханеві поширені по всій Україні, проте кожний вид населяє лише певну її частину. *Plecotus auritus* притаманий Полісся і Лісостепу, австрійський — Карпатському регіону, Поділля і Примор'ю [Загороднюк 1999], широковух відомий з Карпат, правобережного Лісостепу, Криму [Ковалева & Тараборкин 2001]. Найбільша таксономічна щільність триби — у Карпатах (всі види), найменша — на Поліссі та Лівобережній Україні (тільки *Plecotus auritus*).

Особливості біології та річного циклу. Вуханеві є мешканцями лісових масивів. Типовим їх літнім оселищем є дупла дерев в лісових масивах і парках. Влітку вуханів часто знаходять у дуплянках [Жила та ін. 2001], у них же (особливо у *P. austriacus*) виразна тенденція до синантропії, проте в урболандшафті вони нечисельні. Зимові знахідки пов'язані переважно з печерами й людськими

¹ У публікаціях до 1990 р. під назвою "auritus" згадували всіх вуханів, тобто *Plecotus* загалом.

оселями. Вуханеві є холодолюбними, і під час зимівлі вони нерідко змінюють сховища. В усіх випадках їх знаходили у найбільш прохолодних місцях, часто з температурою, близькою до 0° С.

Фактичні дані щодо міграцій. За весь час досліджень кажанів в Україні окільцьовано лише близько 110 особини, переважно на місцях зимівлі у печерах Закарпаття, Львівщини, Поділля і Криму (табл. 1). Подальші спостереження за свідчили три факти: низький рівень зворотів, відсутність дальніх зворотів (тільки перелови), високу прив'язаність до місць зимівлі. Звороти (всі зимові) отримано лише на Львівщині та Закарпатті: Медові печери (1 екз. через 3 роки) штольні Глибокого (1 через 2 роки) і штольні Кузію (3–5 щороку через 6–10 років після кільцювання). Відома найбільша дальність перельотів вуханевих у суміжних країнах (Чехія): 180 км у *Barbastella*, 62 — *P. austriacus*, 42 — *P. auritus* [Gaisler & Hanak 1969].

Міграційний статус групи. Види цієї групи ведуть осілий спосіб життя, і переважним типом міграцій є кочівлі, пов'язані зі зміною літніх сховищ на зимові. Літні і зимові ареали всіх видів подібні, що також свідчить про відсутність дальніх сезонних переміщень. За цими ознаками всі види можна віднести до групи осілих або облігатних (вимушених) кочовиків, що здійснюють локальні міграції на відстань до 1–2 добових переміщень.

Анотований список видів

***Plecotus auritus* (Linnaeus, 1758).** Найпоширеніший вид роду, який часто реєструють у дуплових оселеннях лісової зони та в містах [Абеленцев і Попов 1956 та ін.]. Знахідки в Україні рівномірно розподілені протягом року. Зимовий ареал виду в межах України загалом збігається з літнім. В літній час формує материнські колонії, що нерідко оселяються в дуплянках [Жила та ін. 2001]. На зимівлі цей вид часто відмічають у печерах, проте завжди в невеликій кількості [Варгович 1998; Загороднюк та ін. 2002]. Вид може бути віднесений до категорії осілих, які мігрують в межах одного регіону.

Таблиця 1. Обсяги кільцювання вуханів і широковухів в Україні і число зворотів [Summary of banding of *Plecotus* & *Barbastella* in Ukraine and number of returned data]

Рід і вид	Абеленцев та ін. [1969]	Покин'ячерета & Довганич [1998]	Волох & Кармишев [2001]	Годлевська [2001]
<i>Plecotus auritus</i>	33 — 0	0 — 0	0 — 0	2 — 0
<i>Plecotus austriacus</i>	0 — 0	0 — 0	1 — 0	1 — 0
<i>Barbastella barbastellus</i>	37 — 2	? — 5	24 — 0	5 — 0
Разом	70 — 2	? — 5	25 — 0	8 — 0

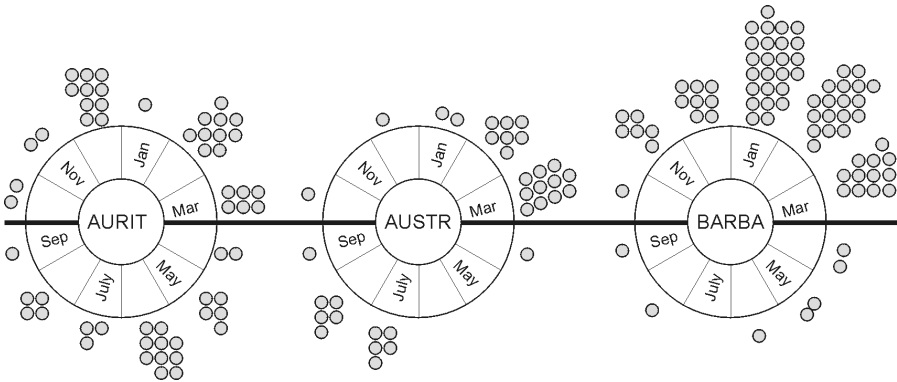

Рис. 1. Розподіл знахідок трьох видів триби вуханевих (*Plecotus auritus*, *P. austriacus*, *Barbastella barbastellus*) протягом року на підставі всієї суми даних із зоологічних колекцій України [Загороднюк і Годлевська 2001]. [Distribution of known records of three Plecotine species (*Plecotus auritus*, *P. austriacus*, *Barbastella barbastellus*) during a year on the basis of all known zoological collections of Ukraine].

***Plecotus austriacus* (Fischer, 1829).** Вид відомий у складі фауни регіону лише з 1988 р. [Стрелков 1988]. Перша вказівка (без коментарів) на цей вид в Україні відноситься до 1969 р. [Абеленцев та ін. 1969]. У подальшому вид стали регулярно реєструвати по всіх районах західної і південної України, переважно на місцях зимівлі [Петрушенко 2000; Zagorodniuk 2001]. Найвні дані свідчать про збіг зимового і літнього ареалів і осілий побут. Відносно часто трапляється взимку (переважно, знахідки в печерах та людських будівлях) та під осінь, в інший час знахідок дуже мало (рис. 1).

***Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774).** В Україні цей вид зустрічається цілорічно і, отже, є осілим (рис. 1). На Київщині та Львівщині відомий лише за зимовими знахідками, у південніших регіонах (Закарпаття і Крим) розподіл знахідок протягом року більш рівномірний. Вид реєструють не часто, що дозволило припустити критичний стан популяцій в Україні [Ковальова і Тараборкін 2001]. Посилення дослідницької активності показало присутність виду в різних типах зимових і літніх оселищ [Загороднюк 1999a]. Зимові знахідки описано з Черкащини [Голуб 1996], південних [Покиньючерета & Довганич 1997] та північних схилів Карпат [Башта 2000], Закарпаття [Жданович 2000], Криму [Волох & Кармишев 2001]. В одному сховищі звичайно відмічають близько 5–10 особин, які часто змінюють свої сідала, «ідучи» за градієнтом температур у найпрохолодніші місця².

² Такі переміщення подібні міграціям кажанів у сховищах протягом зими [Постава 2001].

Цитована література

- Абелснцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі, або кажани — Chiroptera // Підоплічко І. Г. (ред.). Фауна України. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — Том 1 (Ссавці), вип. 1. — С. 229–446.
- Абелснцев В. И., Колошев И. И., Крочко Ю. И., Татаринов К. А. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. Сообщение 2 [*Rhinolophus*, *Miniopterus*, *Plecotus*, *Barbastella*] // Вестник зоологии. — 1969. — N 2. — С. 20–24.
- Башта А.-Т. Знахідки рідкісних видів рукокрилих (Mammalia, Chiroptera) в Бескидах (Українські Карпати) // Вестник зоологии. — 2000. — Том 34, N 3. — С. 66.
- Варгович Р. Зимівля кажанів в гіпсових печерах Буковини і Поділля // Європейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 117–123. — (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Волох А. М., Кармышев Ю. В. Некоторые результаты кольцевания летучих мышей в Горном Крыму // Вестник зоологии. — 2001. — Том 35, N 2. — С. 99–101.
- Годлевська Л. Огляд та підсумки кільцювання кажанів в Україні // Міграційний статус кажанів в Україні. — Київ, 2001. — [ця збірка].
- Голуб В. М. Зимовка європейської широкоушки (*Barbastella barbastellus* Schreber) в заповіднику «Холодний яр» // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, N 1–2. — С. 72.
- Жданович В. Про зимівлю широкоуха звичайного в шахті «Стаціонар» Ужгородського району // Вестник зоологии. — 2000. — Том 34, N 3. — С. 66.
- Жила С., Шквиря М., Негода В. Сезонна динаміка населення кажанів Поліського заповідника // Міграційний статус кажанів в Україні. — Київ, 2001. — [ця збірка].
- Загороднюк І. Систематичний огляд кажанів Східної Європи // Європейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 32–48. — (Праці Теріологічної школи, випуск 1).
- Загороднюк І. Вухань звичайний — *Plecotus auritus*. Вухань австрійський — *Plecotus austriacus* // Ссавці України під охороною Бернської конвенції. — Київ, 1999. — С. 61–71. — (Праці Теріологічної Школи, випуск 2).
- Загороднюк І. «Бернські» види кажанів у Червоній книзі України. Частина 1: *Rhinolophus*, *Miniopterus*, *Myotis* та *Barbastella* // [Там само], 1999а. — С. 97–104.
- Загороднюк І., Годлевська Л. Кажани в колекціях зоологічних музеїв України: фенологічний огляд даних // Міграційний статус кажанів в Україні. — Київ, 2001. — [ця збірка].
- Загороднюк І., Годлевська Л., Петрушенко Я., Тищенко В. Зимові скупчення кажанів (Chiroptera) у печерах Центрального Поділля // Вестник зоологии. — 2002. — [у друці].
- Ковалева І. М., Тараборкин Л. А. Современный статус и распространение *Barbastella barbastellus* в Украине // Вестник зоологии — 2001. — Том 35, N 3. — С. 79–84.
- Петрушенко Я. Находка серого ушана (*Plecotus austriacus*) в Подолье // Вестник зоологии. — 2000. — Том 34, N 1–2. — С. 20.
- Покиньчереда В., Довганич Я. Кільцювання рукокрилих в Карпатському заповіднику // Європейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 96–99. — (Пр. Теріол. шк., вип. 1).
- Постава Т. Міграційна активність кажанів в період гібернації // Міграційний статус кажанів в Україні. — Київ, 2001. — [ця збірка].
- Стрелков П. П. Бурый (*Plecotus auritus*) и серый (*Plecotus austriacus*) ушаны (Chiroptera, Vespertilionidae) в СССР. Сообщение 1 // Зоол. журнал. — 1988. — Том 67, Вып. 1. — С. 90–101. — Сообщение 2 // Зоол. журн. — 1988. — Том 67, Вып. 2. — С. 287–292.
- Gaisler J., Hanak V. Summary of the results of bat-banding in Czechoslovakia, 1948–1967 // Lynx (Novitates Mammalogicae). — Praha, 1969. — Fasc. 10 (Series nova). — P. 25–34.
- Zagorodniuk I. Species of the genus *Plecotus* in the Crimea and neighbour areas of the Northern Black Sea Region // Woloszyn B. W. (ed.). Proceedings of the VIIIth European Bat Research Symposium. — Krakow: PLATAN Publ. House, 2001. — Vol. 2. — [in press].